

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 6, Issue 2, June 2018, p. 79-90

Received	Reviewed	Published	Doi Number
02.05.2018	12.06.2018	30.06.2018	10.18298/ijlet.2856

**Doesn't Tailor of the Translation World Sew His Own Coat?
Fingerprints of Different Interpreters
in the Comparative Translation Criticism**

Dilber ZEYTİNKAYA¹

ABSTRACT

Translation criticism, which includes comparative analysis of the source and target texts, requires that the source and target texts also take into account the sequences they belong to. The aim of comparative analysis is to reveal the reasons for the deviation from the source text as well as how the translation text is transferred to the target language. In this study, the translation of Jules Gabriel Verne's "Two Years' Vacation" into Turkish by two different translators was examined in a comparative framework in the light of the comparative analysis method proposed by Raymond van den Broeck. In the light of this information, Broeck's method on comparative analysis in Turkish is presented in French author Jules Verne's "Two Years' Vacation". The first translation published from the "Altın Çocuk Kitapları" series in 1990 and the second one is brought to our language by İthaki Publications in 2004. In this context, the translation of the same work will be examined in the direction of two different translator fingerprints.

Key Words: Jules Verne, Translation Criticism, Comparative Analyse, Broeck, Translator's Decisions.

**Çeviri Dünyasının Terzileri Kendi Söküklerini Dikemez Mi?
Karşılaştırmalı Çeviri Eleştirisi Işığında
Farklı Çevirmenlerin Parmak İzleri**

ÖZET

Kaynak ve erek metnin karşılaştırmalı çözümlemesini ihtiva eden çeviri eleştirisi, kaynak ve erek metinlerin ait oldukları dizgelerin de dikkate alınmasını gerektirir. Karşılaştırmalı çözümlemenin amacı, çeviri metnin hedef dile nasıl aktarıldığının yanı sıra kaynak metinden sapmaların da nedenlerini ortaya koymaktır. Bu çalışmada, Raymond Van den Broeck tarafından önerilmiş olan karşılaştırmalı çözümleme yöntemi ışığında, Jules Gabriel Verne'nin "İki Yıl Okul Tatili" adlı eserinin iki farklı çevirmen tarafından Türkçeye yapılan çevirileri, karşılaştırmalı bir çerçevede incelenmiştir. Bu bilgiler ışığında, Broeck'ün karşılaştırmalı çözümleme yöntemi doğrultusunda Türkçe eleştirileri sunulan eser, Fransız yazar Jules Verne'nin "Deux ans de vacances" adlı yapıtıdır. İncelenen çeviriler; aynı eserin 1990 ve 2004 yıllarında dilimize kazandırılan "İki Yıl Okul Tatili" adlı çevirileridir. Ele alınan ilk çeviri eser, Altın Çocuk Kitapları dizisinden çıkmış, ikincisi ise İthaki Yayınları'nca dilimize kazandırılmıştır. Bu bağlamda aynı eserin iki farklı çevirmenin parmak izleri doğrultusunda ortaya konan çevirileri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Jules Verne, Çeviri Eleştirisi, Karşılaştırmalı Çözümleme, Broeck, Çevirmen Kararları.

¹ Arş. Gör. Marmara Üniversitesi, dilber.zeytinkaya@marmara.edu.tr

1. Giriş

Çeviri eleştirisi, çeviri kuramları ve çeviri edimi çerçevesinde oldukça önemli bir alandır. Bazı çeviri eleştirilerinde, çeviri süreci ve ürününe hiç değinilmeden sadece erek metin dikkate alınmaktadır. Bazı eleştirmenler hata bulma, yanlışlığı ifşa etme daha da kötüsü, muhatabını küçük düşürme gayesi güder hale gelmiştir. Unutulmamalıdır ki eleştiri üslubu, saygın bir üslup gerektirir. Oysa günümüzde kimi eleştirmenler bu üslubu, hakaret üslubuna dönüştürmüşlerdir. Bahsi geçen eleştirmenler, çeviri sürecinin mihenk taşı olan çeviri dünyasının terzilerinin tüm bilgi birikimlerini ortaya koyup, çevirilerini emekle yarattıklarının bilincinde olmalıdırlar.

Çeviri, kum saatinin içindeki kum taneleri gibi sürekli bir yolculuk cesaretini, bilincini ve keyfini yaşamaktır. Fakat kimi zaman da ne yapacağını bilemez çevirmen. Bu bağlamda iki tren rayını düşündüğümüzde, ikisinin de asla kesişmediğini fakat aynı yöne giden bu rayların, trenin son istasyona varmasına aracılık ettiğini anlarız. İşte çeviri süreci de bu rayların üzerinden akıp gider. Rayın bir tarafı kaynak metinken, diğer tarafı erek metindir. Fakat her iki rayın da ulaşacağı varış noktası, son istasyondur. Yani yeterli ve kabul edilebilir çeviri ürünüdür.

Çevirilerin günden güne daha da kabul edilebilir hale gelmesinde büyük payı olan eleştirmenler, her şeyden önce çeviri uğraşını yakından takip etmeli, hedef dil ve kültürdeki çeviri geleneğini tanımalıdır. Çeviri eleştirisinde kesin yargılardan söz etmek doğru değildir. İşte bu noktada eleştirmene düşen, özgün metinle çeviri metin arasında canlı bir ilişki kurabilmektir.

Çeviri eleştirisi karmaşık bir süreçtir. Ön araştırma aşamasından sonra betimleyici bir model oluşturulmalıdır. Bu model ışığında, kaynak metin incelendikten sonra yeterlik ve eşdeğerlik kavramları dikkate alınmalı ardından erek metin incelenmeli, son aşamada ise karşılaştırmalı inceleme yapılmalıdır. Tüm bunlar ışığında kaynak metinden bir nebze uzaklaşarak fakat ilgili metni tümüyle göz ardı etmeyerek, erek metnin eleştirisi yapılmalıdır.

Broeck, çeviri ürünü incelemeye önce kaynak metinden başlar. Kaynak metni dilsel, söz dizim, cümle yapıları, kaynak metin yazarının uyguladığı söz oyunları (kafiye, ritim, kişileştirme, benzetme, eğretileme vb.) açıdan inceler. İkinci aşamada ise bu yapının erek metinde korunup korunmadığını tespit etmeye çalışır. Kaynak metnin, çeviri aşamasında erek metne aktarılırken ne oranda kayıp veya kazanımlar meydana geldiği de böylelikle anlaşılır. (Köktürk, 2015: 4)

Betimleyici bir süreç olarak eleştiri yazısını kaleme alan eleştirmenin, çeviriye dolayısıyla çevirmene karşı tutumu son derece önem arz eder. Bu bağlamda akademik bilgi, yazınsal birikim, diller arası ve kültürlerarası aktarımın yanı sıra anlama ve eleştirebilme yetisi de gerekli görülmektedir. Eleştirmen; yargılarını ve bunların somut nedenlerini, erek metnin tüm unsurlarını gözler önüne sererek sunabilmelidir. Ancak bu şekilde hem nesnel hem de öznel bir değerlendirme tamamlanmış olur.

2. Yöntem

Bu çalışmanın amacı, kaynak metnin hedef dile nasıl aktarıldığını ortaya koymak amacıyla Jules Verne'nin "İki Yıl Okul Tatili" adlı eserinin iki Türkçe çevirisini karşılaştırmalı olarak incelemek ve bu sayede çeviri eleştirisiyle ilgili bir örnek sunmaktır. İki örnek çeviri, Çeviri Araştırmaları Okulu'nun kurucularından Raymond Van den Broeck'ün çeviri eleştirisi yaklaşımı doğrultusunda incelenmiştir. Kural koyma çabası olmayan bu betimleyici yaklaşım, çeviri sürecini kapsamaktadır. Salt betimlemeyle kalmaz, irdeleme de yapar. Çoğul dizge kuramındaki yeterlilik ve kabul edilebilirlik ilkelerini gözetir. Erek metindeki eksiklikleri kaydırma olarak adlandırır.

Broeck'ün modelinde çevirmen hatalarından dolayı nesnel bir çeviri eleştirisi yaparken hatalı diye nitelendirilmez. Bunun yerine daha nesnel bir ifade olan olumsuz sözcüğü tercih edilir. Çevirinin iyi veya kötü şeklinde nitelendirilmesi yüzeysel ve öznel bir eleştiriyken, çevirinin makro bir değerlendirilmesinin yapılması nesnel bir nitelik gösterir. Broeck'ün modelinin son kısmında, çevirmenin politikası irdelenmektedir. Burada Broeck, Toury'nin öncül normlarından faydalanır. Öncül norm yeterlilik ve kabul edilebilirlik kutbu olarak bilinen iki kısımdan oluşmaktadır. Çevirmen çeviriyi ya kaynak metni öne çıkarmak için yapmıştır (yeterli çeviri) ya da erek okuyucuya yakın bir çeviri tercih etmiştir (kabul edilebilir çeviri) (Toury, 1995: 56-57, akt. Köktürk, 2015: 5).

Bu bilgiler ışığında, Broeck'ün karşılaştırmalı çözümleme yöntemi doğrultusunda Türkçe eleştirileri sunulan eser, XVIII. yy. Fransız yazar Jules Verne'nin "Deux ans de vacances" adlı yapıtıdır. İncelenen çeviriler; aynı eserin 1990 ve 2004 yıllarında dilimize kazandırılan "İki Yıl Okul Tatili" adlı çevirileridir.

Ele alınan ilk çeviri eser, Altın Çocuk Kitapları dizisinden çıkmış, ikincisi ise İthaki Yayınları'nca dilimize kazandırılmıştır. Bu çalışma, aynı eserin iki farklı çevirmen tarafından çevrildiğinde niçin bazı farklılıklar taşıdığı ve hangi ideolojiler dikkate alınıp çevirilerin gerçekleştirildiği gibi sorulara da yanıt arar niteliktedir. Bu bağlamda farklı çevirmen kararları doğrultusunda ortaya konan farklı çeviriler incelenecektir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, kaynak metinden seçilen kesitler, çevirileriyle karşılaştırmalı olarak sunulacaktır. Asıl amaç, eseri baştan sona inceleyerek kapsamlı bir eleştiri yapmaktan ziyade, bir çeviri eleştirisi yaklaşımını benimseyip, bu doğrultuda bir yöntem uygulamaktır. Bu nedenle eserin tümünü ya da Broeck'ün modelinde yer alan başlıkların tümünü içeren bir çalışma şekli benimsenmemiştir. İki çevirmenin de seçimlerinin farklılıklarını yansıtan kısımlar üzerinde durulmuştur.

Örnek 1:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"9 mars 1860"	"9 Mart 1860"	"8 Mart 1860"

Eserin ilk cümlesinde, her iki çeviride de, kaynak metinden bir farklılık dikkatleri çekmektedir. Kaynak metinde, Jules Verne'nin "9 mars 1860" olarak verdiği tarih, ilk çevirmen tarafından "9 Mart 1860" şeklinde, diğer çevirmen tarafından ise "8 Mart 1860" şeklinde çevrilmiştir. Evet, 9 Mart, 8 Mart olarak çevrilmiştir. Peki, ikinci çeviride görülen bu tarih farklılığının sebebi ne olabilir? Bu, çevirmenin gözünden kaçan bir hata mıdır yoksa yayınevinin sebebiyet verdiği bir dizgi hatası mıdır?

Örnek 2:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"l'apaisement de la houle"	"fırtınanın dinmesi"	"çalkantıların azalması"

Kaynak metinde "l'apaisement de la houle" olarak yer alan ifadenin ilk çeviride "fırtınanın dinmesi", ikinci çeviride ise "çalkantıların azalması" şeklinde yer aldığı fark edilmektedir. Her iki çevirinin birbirlerine karşı değil de kaynak metne karşı değerlendirildiklerini yinelemek gerekir. Nitekim yazar fırtınadan bahsetseydi, "tempête" kelimesini kullanabilirdi. Fakat "houle" kelimesini kullanmayı tercih etmiştir. Yani söz konusu olan ve yazarın asıl vurgulamak istediği, fırtına değil de denizde gerçekleşen çalkantıların azalmasıdır. Bu bağlamda fırtınanın değil de denizdeki çalkantıların azalmasının erek metne aktarılması yerinde bir tercih olabilir.

Örnek 3:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"accalmie de la rafale"	"dalgaların yatışması"	"boranın dinmesi"

Jules Verne'nin "accalmie de la rafale" olarak var ettiği ifadeyi ilk çevirmen "dalgaların yatışması" olarak, ikinci çevirmen ise "boranın dinmesi" olarak Türkçeye aktarmıştır. Bilindiği gibi bora, genellikle arkasından yağmur getiren sert rüzgâr anlamına gelmektedir. Şayet bahsedilen dalga olsaydı, yazar dalga anlamına gelen "vague" sözcüğünü kullanmayı tercih edebilirdi. Bu bağlamda çevirmenlerin farklı sözcük tercih ettikleri belirtilebilir.

Örnek 4:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"Briant? ... s'écria un enfant de neuf ans."	"Dokuz yaşlarında kadar bir çocuk belirdi. Çocuk Briant diye seslendi."	"Briant... diye haykırdı dokuz yaşında bir çocuk"

"Briant? ... s'écria un enfant de neuf ans." İlk çevirmen, "Dokuz yaşlarında kadar bir çocuk belirdi. Çocuk Briant diye seslendi." şeklinde çevirmiştir. Diğer çevirmen, "Briant... diye haykırdı dokuz yaşında bir çocuk" şeklinde erek metne aktarmıştır. Bu örnekte dikkati çeken nokta, ilk çeviride "yaşlarında" ve "kadar" ifadelerinin bir arada kullanılmış olmasıdır. İkinci çeviride kaynak metnin biçimsel açıdan eşdeğerliliği korunmuştur.

Örnek 5:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"la position exacte de Sloughi"	"Slugi'nin konumu"	"Sloughi'nin kordinatları"

"la position exacte de Sloughi" ifadesi erek metne "Slugi'nin konumu" ve "Sloughi'nin kordinatları" olarak aktarılmıştır. Kaynak ifadede bulunan Sloughi yani geminin ismi, Türkçe okunduğu gibi çeviriye yansıtılmıştır. Bir dilin başka bir dilden aynen ya da kendi ses sistemine uydurarak sözcük alması "ödüncleme" çeviri stratejisi kapsamında değerlendirilir. Bu bağlamda "ödüncleme" stratejisine başvurulduğu belirtilebilir. Oysa diğer çeviride, özel isimlerin değiştirilemeyeceği görüşüne bağlı kalınmış ve Sloughi, Sloughi şeklinde yazıldığı gibi bırakılmıştır. Bu bağlamda ise "aynen aktarma" çeviri yöntemine başvurulmuştur. Çevirmen "aynen aktarma" yöntemini benimseyerek kaynak kültürde var olan bir sözcüğü erek okurun diline olduğu gibi taşımıştır.

Örnek 6:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"vers quatre heures et demie, quelques lueurs diffuses se glissèrent jusqu'au zénith."	"Saat dört buçuğa doğru, ortalık aydınlanmaya yüz tuttu."	"Saat dört buçuğa doğru, birkaç yayınlık ışık başucu noktasına doğru süzüldü."

Kaynak metindeki "vers quatre heures et demie, quelques lueurs diffuses se glissèrent jusqu'au zénith." cümlesi, ilk çeviride "Saat dört buçuğa doğru, ortalık aydınlanmaya yüz tuttu." olarak; ikinci çeviride "Saat dört buçuğa doğru, birkaç yayınlık ışık başucu noktasına doğru süzüldü." şeklinde çevrilmiştir.

İkinci çeviride dikkati ilk çeken, çevirmenin kaynak cümleye sadık kalmayı yeğlemesidir. Evet, cümleyi birebir çevirmeyi tercih etmiştir. Fakat bu noktada benimsenen sadakat anlayışı, ilgili cümlelerin erek dil ve kültür alıcısı tarafından tam olarak anlaşılmasına sebebiyet verebilir. Somut örnekler vermek gerekirse, "birkaç yayıncı ışık" ne ifade etmektedir? "başucu noktası" ne anlama gelmektedir? İlk çeviride ise, erek metin alıcısı göz önünde bulundurulmuş ve kaynak ifadeye eşdeğer bir ifade yakalanmaya çalışılmıştır.

Örnek 7:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"...trois quarts d'heure après."	"üç çeyrek saat sonra"	"üç çeyrek saat sonra"

"...trois quarts d'heure après." Her iki çevirmen de söz konusu ifadeyi "üç çeyrek saat sonra" şeklinde çeviri metne aktarmayı uygun görmüşlerdir. Her ikisinin de kelimesi kelimesine (mot-à-mot) çeviriye başvurduğu açıkça görülmektedir. Bu kapsamda "45 dakika sonra" şeklinde anlam bulanıklığının önüne geçecek yalınlaştırıcı bir çeviri stratejisi tercih edilebilir.

Örnek 8:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"Y était-il mort vieux?"	"Öldüğünde yaşlanmış mıydı?"	"Yaşlanarak mı ölmüştü?"

Verne'nin "Y était-il mort vieux?" cümlesi, "Öldüğünde yaşlanmış mıydı?" ve "Yaşlanarak mı ölmüştü?" şeklinde erek metne taşınmıştır. İlk çeviri, cümlede anlam karmaşasına neden olmuştur. Çünkü bir insan öldükten sonra yaşlanma devam edemez. Zira kullanılan zaman dilimi, anlam bulanıklığına yol açmıştır. "Öldüğünde yaşlanmış mıydı?" yerine "öldüğünde yaşlı mıydı?" şeklinde bir çeviri tercihiyle, cümlede anlam karmaşası meydana gelmeyecektir. İkinci çeviride ise "yaşlanarak" sözcüğü cümleye süreklilik anlamı kattığından dolayı "Yaşlıyken mi ölmüştü?" şeklinde çevirmek, çevirinin daha anlaşılabilir olması açısından önerilebilir.

Örnek 9:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
<i>"Le Christmas, si joyeusement fêté chez les Anglo-saxons, le jour de Noël, approchait."</i>	"Anglosaksonların onca coşkuyla kutladıkları dinsel yortu günü , Noel yaklaşıyordu."	"Anglosaksonların büyük bir coşkuyla kutladıkları Noel yaklaşıyordu."

"Le Christmas, si joyeusement fêté chez les Anglo-saxons, le jour de Noël, approchait." cümlesinin her iki çevirmen tarafından ne şekilde çevrildiğini gözler önüne sermekte fayda var. İlki şu şekilde çevrilmiştir: "Anglosaksonların onca coşkuyla kutladıkları dinsel yortu günü, Noel yaklaşıyordu." İkinci ise şu şekilde çevrilmiştir: "Anglosaksonların büyük bir coşkuyla kutladıkları Noel yaklaşıyordu." İlk çeviride "açıklama" yoluna başvurulduğu yani "dinsel yortu günü" olarak Noel'in açıklandığı anlaşılmaktadır. Çevirmen metne tümüyle değil, metnin içerisinde bulunan okuru tökezletecek yerlere müdahale etmelidir. Yani amacı, metni okunur ve anlaşılır kılmaktır. Burada önemli olan, çeviri metnin erek okura ulaşip ulaşmadığıdır. Bu nedenle "dinsel yortu günü" ifadesine çeviri metinde yer vermeye gerek yoktur. Bu bağlamda "çıkarma" yöntemine başvurulabilir.

Örnek 10:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
<i>"Doniphan avait pris l'attitude du boxeur."</i>	"Doniphan boks yapacak bir durum almıştı."	"Doniphan bir boksör gibi gardını almıştı."

Kaynak metinde yazar Jules Verne'nin "Doniphan avait pris l'attitude du boxeur." şeklinde var ettiği ifade, ilk çevirmen tarafından "Doniphan boks yapacak bir durum almıştı." şeklinde çevrilmiş, diğer çevirmen tarafından ise "Doniphan bir boksör gibi gardını almıştı." şeklinde çevrilmeye layık görülmüştür. İlk çeviri, sözcüğü sözcüğüne bir çeviri olmanın ötesine geçememektedir. Oysa ikinci çeviriyle, kaynak ifadeye eşdeğer bir ifade, erek kültürde can bulmayı başarmıştır.

Örnek 11:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
<i>"C'était Evans, le master du Severn."</i>	"Bu Evans'tı, Severn'in lostromosuydu "	"Bu Evans'tı, Severn'in baştafı Evans'tı."

Kimi zaman çevirmenin karşısına teknik terimler çıkabilmektedir. Verne'nin "*C'était Evans, le master du Severn.*" olarak var ettiği cümle, "Bu Evans'tı, Severn'in lostromosuydu" ve "Bu Evans'tı, Severn'in baştayfası Evans'tı." olarak çeviri metne aktarılmıştır. Çeviride anlaşılabilirlik kutbundan bakıldığında, ikinci çevirinin bu kutupta tam anlamıyla yer edindiğini söylemek mümkündür. Oysa ilk çevirinin barındırdığı "lostromo" sözcüğünün ne anlama geldiği, hedef okuyucu kitlesi tarafından anlaşılabilir. "Lostromo" sözcüğü dilimize İtalyancadan geçmiş ve gemilerde tayfaların kıdemlisi anlamına gelmektedir. Erek okuyucuya anlamı geçmeyen teknik terimlerin açıklamaları dipnotta verilebilir.

Örnek 12:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"Il y a de l'eau jusque dans le salon."	"Aşağı su bastı!"	"Sular salona kadar ulaştı!"

"Il y a de l'eau jusque dans le salon." cümlesi "Aşağı su bastı!" ve "Sular salona kadar ulaştı!" şeklinde çevrilmiştir. İlk çeviride "kısaltma" yöntemine, ikincisinde ise "açıklama" yöntemine başvurulduğu görülmektedir. Erek metindeki eksiklikleri kaydırma olarak adlandırılan Popoviç'in öne sürdüğü "zorunlu kaymalar"la, "seçeneksel kaymalar"ı birbirinden ayırdedebilmek gerekir. İlk çeviride salon sözcüğünün kullanılmadığı görülür. Bu bir zorunlu kaymadır yani erek dilin zorunlu kıldığı bir kaymadır. Asla çevirinin yeterliliğini etkilemez. İşte tam da bu örnek, çeviri metne kaynak metnin sadık bir kopyası gözüyle bakılamaz sözünü kanıtlar niteliktedir.

Örnek 13:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"Il y en a d'autres que nous à sauver!"	"Yoksa paçayı kurtaramayız!"	"Kendimizden başka düşünmemiz gerekenler de var!"

"Il y en a d'autres que nous à sauver!" cümlesi ilk çevirmen tarafından "Yoksa paçayı kurtaramayız!" şeklinde çevrilirken, diğer çevirmen tarafından "Kendimizden başka düşünmemiz gerekenler de var!" şeklinde çevrilmiştir. Eşdeğerlilik çerçevesinden bakıldığında, ilk çevirinin kabul edilebilir olduğu söylenebilir. Çünkü "paçayı kurtarmak" deyimi Türk diline ve kültürüne özgü bir kullanımdır. Bu bağlamda erek okuyucu kitlesine yönelik gerçekleştirilen çeviri, kabul edilebilir çeviri olarak değerlendirilebilir.

Örnek 14:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"Une étoile filante, je suppose." "Non, c'est une fusée, une fusée qui a été lancée du Sloughi."	"Aa kayan bir yıldız." "Hayır, hayır bu bir işaret fişegi. Slugi'den fırlattılar."	"Bu da nesi sanırım bir yıldız kayıyor." "Hayır, bu bir havaifişek. Sloughi'den fırlatılan bir havaifişek."

Verne: "Une étoile filante, je suppose." "Non, c'est une fusée, une fusée qui a été lancée du Sloughi." İlk çeviri: "Aa kayan bir yıldız." "Hayır, hayır bu bir işaret fişegi. Slugi'den fırlattılar." İkinci çeviri: "Bu da nesi sanırım bir yıldız kayıyor." "Hayır, bu bir havaifişek. Sloughi'den fırlatılan bir havaifişek." İlk çeviride "Je suppose" ifadesine değinilmediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda "çıkarma" yöntemine başvurulduğu belirtilebilir. Oysa diğer çeviride "sanırım" ifadesi kullanılarak, kaynak cümlede bulunan belirsizlik çeviri metinde de yer edinmiştir. Söz konusu örnekte dikkatleri çeken bir diğer nokta, "une fusée" kelimesinin erek metne nasıl aktarıldığıdır. Burada bahsedilen bir işaret fişegi midir yoksa havai fişek midir? Kaynak metnin geneline bakıldığında, bahsedilenin haber verme amaçlı atılan bir işaret fişegi olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Doğru kelime tercihleri, çevirinin yeterliliğini ve kabul edilebilirliğini etkilemektedir.

Çeviri eleştirisi, şimdiye kadar cümle bazında gözler önüne serilmiştir. Bu aşamada ise kelime bazında birkaç örnek sunmakta yarar var.

Örnek 15:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"par tatonnements"	"el yordamıyla"	"deneme yanılma yöntemiyle"

Kaynak metinde "par tatonnements" şeklinde yer alan ifade, ilk çevirmen tarafından "el yordamıyla", diğer çevirmen tarafından ise "deneme yanılma yöntemiyle" şeklinde erek metne aktarılmıştır. İki farklı çevirmen, farklı sözcüklerle çevirilerini ortaya koymuştur. Farklı sözcük seçimleriyle "değiştirme" yöntemine başvurdıkları belirtilebilir.

Örnek 16:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
"Terasse du sport"	"spor alanı"	"spor terası"

“*Terasse du sport*” ifadesi “spor terası” olarak çevrilmiştir. İlk çevirmen “spor alanı” şeklinde çevirerek yabancı sözcükleri doğrudan dilimize almadan eşdeğer bir çeviriye imza atmıştır. İkinci çevirmen, kaynak ifadeye bağlı kalıp “*terasse*” sözcüğünü “teras” olarak ödünçlemiştir.

Örnek 17:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
“ <i>Guanaco</i> ”	“ <i>Ganako</i> ”	“ <i>Guanako</i> ”

Özel isim aktarımında da çevirmenlerin benimsedikleri stratejiler farklıdır. Çevirmenler kaynak metinden uzaklaşmamayı tercih etmiş ve ilgili sözcüğün daha rahat okunmasını sağlamak için “*Ganako*” ve “*Guanako*” biçiminde aktarmıştır. “Çevriyazı” yöntemiyle, Türk okurunun okuyabileceği biçimde erek dile aktarılmıştır. Yani ilk çeviride, kaynak ifadenin Fransızca okunduğu gibi Türkçeye aktarıldığı, oysa doğru yazılışı “*Guanako*” olan sözcüğün, lamanın atası olarak bilinen devegillerden bir hayvan olduğu hemen anlaşılmaktadır. Çevirmenin notu olarak bu sözcüğün anlamı dipnotta belirtilebilir. Kimi çevirmenler, Fransızca kökenli bir sözcüğün anlamını aktarmak yerine o sözcüğü olduğu gibi bırakmayı amaçlamış olabilirler. Bir grup çevirmen, bu doğrultuda karar alırken, diğer bir grup ise kendi kültürü içerisindeki okuyucunun söz konusu ifadeyi anlayabilmesi için “açıklama” yoluna gider ve çevirmenin notu olarak açıklamada bulunur. Çünkü çevirmenin görevlerinden biri de, bilinmeyen bir dünyanın ürününü kendi dünyasına kazandırmaktır.

Örnek 18:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
“ <i>Hue! Hue!...</i> ”	“ <i>Deh! Deh!...</i> ”	“ <i>Deh! Deh!...</i> ”

Unutulmamalıdır ki çeviri, aynı zamanda bir yorum işidir. Bu nedenle çevirmenler, metinden anladıklarını aktarmak durumundadırlar. Çünkü çevirmen, hem kaynak metin hem de erek metin yazardır. Ses yansımaları sözcüklerin çevirisine bir örnek verecek olursak, “*Hue! Hue!...*” ifadesi “*Deh! Deh!...*” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır. Her iki çevirmen de kaynak metindeki ifadeye eşdeğer bir ifade yakalamayı başarmış, atlara yönelik söylenen “*Deh! Deh!*” kalıbını kullanarak “yerelleştirme” yöntemini kullanmış ve çevirilerini gerçekleştirmişlerdir.

Örnek 19:

Jules Verne Deux Ans De Vacances	İki Yıl Okul Tatili Altın Çocuk Kitapları 1990	İki Yıl Okul Tatili İthaki Yayınları 2004
<i>"Ton cheval ne prenne pas les mors aux dents!"</i>	<i>"Atın gemi aزیya almasın"</i>	<i>"Atın gemi aزیya almasın"</i>

"Ton cheval ne prenne pas les mors aux dents!" cümlesinin de aktarımı sonucunda, iki çevirmenin de tam anlamıyla eşdeğerlilik yakaladığını, bu nedenle de kabul edilebilir bir çeviriye imza attıklarını belirtmek gerekir.

4. Sonuç

Çeviri eleştirisinde amaç, yanlış çözümlemesi veya hata avcılığı değil, kaynak eserin yarattığı etkiye göre çevirmeni, erek kültür çerçevesinde değerlendirip karşılaştırmalı bir çözümleme yapmaktır. İncelediğimiz iki çevirinin yaratıcılarının yani yarı-yazarlarının kimi zaman aynı kimi zaman ise farklı yöntemler benimsedikleri görülmektedir. 1990 tarihli çeviri, çocuk edebiyatı çevirisine imza atmıştır. Yani eseri, çocukların anlayabileceği düzeyde sunmaya çalışmıştır. 2004 tarihli çeviri ise 430 sayfalık Fransızca metnin bir roman olduğunu göz önünde bulundurarak çevirisini ortaya koymuştur.

Her iki çevirmenin de eserin konu bütünlüğüne bağlı kaldığı ve kendi görüşlerini çevirilerine yansıtmamaya çalıştıklarını belirtmek mümkündür. Kıyaslama yapılan cümlelerin birbirlerine nazaran iyi veya kötü olması söz konusu değildir. Çevirilerde oluşan farklılıkları, çevirinin bir dünya görüşü olduğu, bu nedenle yüzde yüz aynı kelimelerin seçilemeyeceği görüşüyle özetlemek doğru olacaktır. Aslında bu örneklerde kesin doğru ya da yanlıştan söz etmek yerine çevirmenlerin farklı seçimlerinden söz etmek daha doğru olacaktır. Bahsedilen her bir örnekte, iki çevirmenin de kendilerine has bir üslubunun olduğu ve aynı metinler üzerinde yer yer aynı yer yer de birbirlerinden farklı tercihler ortaya koydukları açıkça görülmektedir.

Kültürlerarası iletişimin gerçekleşebilmesi için çeviri metnin erek kültürde belirli bir işleve sahip olması gerekir. Nasıl kaynak metin, kaynak dil ve kültürde bir işleve sahipse, erek metin de erek dil ve kültürde benzer bir işleve sahip olmalıdır. Bu durum sadakat anlayışıyla vedalaşılmasını gerektirir. Bu gereklilik çevirmenin sorumluluğunu, çeviri sürecindeki payını son derece arttırıcı ve çevirmeni aktarıcı olmaktan çok yaratıcı olmaya zorlayan bir bakış açıdır. "İki Yıl Okul Tatili" adlı eserin son cümlesiyle yazımı noktalamak istiyorum: "Çalışmakla, sağduyuyla, cesaretle yenilmeyecek hiçbir tehlike, başedilmeyecek hiçbir engel yoktur." İşte çevirmenlerin de yenemeyecekleri hiçbir zorluk, baş edemeyecekleri hiçbir engel yoktur. Asıl uğraşları sözcükler olan çevirmenler, en uygun sözcüğü en uygun ortamda kullanmak için ellerinden geleni yaparlar. Bir anlamda sözcük terzileridir onlar. O nedenle, dikişi iyi tutturmaları birincil görevleridir. Her ne kadar terzi kendi söküğünü dikemez dense de, çeviri dünyasının terzileri, asla sökülemeyecek dikişler atmalıdır çevirilerine!

Kaynakça

- Bulut, A. (2000). *Çeviri Metnin Değerlendirmesi: Metinsel EşDeğerlik Anahtarları*. H.Ü. Ed. Fak. Mütercim-Tercümanlık Bölümü, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, Sayı:10.
- Dinçel, İ. B. (22. 07. 2014). *Çeviri Eleştirisinde Yorumbilimsel Sürecin Önemi*. <http://mimesis-dergi.org/2007/10/ceviri-elestirisinde-yorumbilimsel-surecin-onemi-ve-james-joyce%E2%80%99un-surgunler-oyunu-baglamindaki-yansimalari/> adresinden alındı.
- Gümüş, S. (2012). *Çözümleyici Eleştiri*. Can Yayınları.
- İşçen, İ. (2002). *Çevrim Kuramı Çeviribilimin Temelleri Üzerine*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Kumcu, A. (2008). *Alice Çeviri Diyarında: Kültürel Motifler Açısından Karşılaştırmalı Bir Çeviri Eleştirisi*. *Çeviribilim ve Uygulamaları* (18), 123-144.
- Köktürk, Ş. (2015). *Uygulamalı Çeviribilim*. Detay Yayıncılık.
- Vardar, B. (1981). *Çeviri Konuşmaları*. Yazka Çeviri, Sayı:2, s.172-173.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London & New York: Routledge.
- Vernes, J. (1888). *Deux Ans de Vacances*. La Bibliotheque du Quebec.
- Vernes, J. (1990). *İki Yıl Okul Tatili (N. Önel, Çev.)*. İstanbul: Altın Çocuk Kitapları.
- Vernes, J. (2004). *İki Yıl Okul Tatili (V. Yalçıntoklu, Çev.)*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual.
- Yıldız, Ş. (2004). *Çeviride Eşdeğerlik ve Çeviri Kuramları Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Yücel, F. (2007). *Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir?* U. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:8, Sayı:12.